

Meggyőződünk továbbá arról is, hogy a lombfanemek és különösen a bükk, teljes pompájában lévő lombosára daczára a szélnek mégis jobban tudott ellentállani, mint akármelyik fenyőfaj. S ezért aggodalommal tekinthetünk mindazon mesterségesen telepített fenyőkulturánk jövője felé, melyekből a bükköt teljesen kipusztítottuk!

A cyklon működésén legjobban örül a szerződéses favállalkozó, kinek a területszerinti eladás melletti rendes vágások amugy is biztosítva vannak, a széldöntött fák ezreit pedig megveszi a szerződésben foglalt árszabály szerint, mely a mostani faárakhoz képest igen kedvező. Az erdőkincstár pedig a rendes hozamterületében beállott veszteséget csak a szerződés lejártá után pótolhatja, mert az eladott vágásokból önként érthetőleg nem tarthat vissza. Jelen eset tehát a területszerinti faeladás szempontjából is igen tanulságos!

Kiváló nehézséget okoz esetünkben végül a fennálló szerződés azon intézkedésének betartása, mely szerint, ha egyes fák csak több darabban használhatók fel, az árosztály meghatározására nézve a megfelelően meghosztolt egész törzsnek középátmérője mérvadó. A dolog természeténél fogva, az állva maradt csonka törzsek utoljára döntetnek, midőn a földön heverő fa már mind le van kérgezve és meghozstolva. Az óriási tömeg között már most szinte lehetetlen a csonka törzsrészek tartozékát megtalálni, mely számos esetben ezenkívül is 3—4 darabra tört.

A községi közlegelők használatáról.

Irta: *Stolcz József*, Feketehelem község erdőgondnoka.

(Folytatás.)

Feketehelem község közlegelőire vonatkozó legeltetési szabályzat.

A tartalom áttekintése.

ELSŐ RÉSZ.

1. §. A községi közlegelők feletti birtoklási és rendelkezési jog.
2. §. A községi közlegelők területének kimutatása.
3. §. Legeltetési jog és jogosultság.
4. §. Legeltetési jog-kulcs.
5. §. Legelőbér.
6. §. A legelőre kihajtani szándékolt jószág bejelentése.

7. §. A csordákról és apaállatokról.
8. §. Legelőhozam és legelő szükséglet.
9. §. A legelő beosztása.
10. §. Az egyes csordák legelőrészletének tagokba osztása.
11. §. Legeltetési sorrend.
12. §. A zúglegeltetés.
13. §. Rendelkező közegek a legelőgazdaságban.
14. §. Ellenőrző közegek a legelőgazdaságban.
15. §. Kezelő közegek a legelőgazdaságban.
16. §. Szolgazemélyzet a legelőgazdaságban.

MÁSODIK RÉSZ.

17. §. Kezelési teendők.
18. §. Legelőápolási teendők.
19. §. Állategészségügyi teendők.
20. §. Könyviteli szabályok.
21. §. Évi költségvetés.
22. §. Évi munkatervezet.

HARMADIK RÉSZ.

23. §. Büntető határozatok.
24. §. Véghatározatok.

ELSŐ RÉSZ.

I. Fejezet.

1. §. *A községi közlegelők feletti birtoklási és rendelkezési jog.* A községi közlegelők a községnek, mint jogi személynek, korlátlan tulajdonát képezik, amely a rendelkezési jogot az 1894. évi XII. törvénycikk értelmében, valamint az 1879. évi XXXI. törvénycikkre való tekintettel, ezen szabályzat keretén belül gyakorolja.

2. §. *A közlegelők területének kimutatása.* A közlegelők feloszlanak:

	k. hold
1. Szabad legelőterületekre	1475.97
2. A községi erdőbirtokhoz csatolt fás legelőkre és legelőkre	2452.20
3. Csordákkal járható erdősült területekre	514.60

A községi közlegelők összterülete ... 4442.77

(A területek részletes kimutatása a 8. §. a) pontja alatt található.)

3. §. *Legeltetési jog és jogosultság.* Legeltetési jogot csak feketehalmi polgár szerezhet, legeltetési jogosultságot is csak ilyen gyakorolhat.

a) *Általános legeltetési jog.* Minden Feketehalomban lakó feketehalmi polgár, aki önálló háztartást vezet, jogosult előzetes bejelentés (6. §.), a legelőbér lefizetése és a természetben kirótt munka teljesítése (5. §. b) esetén egy, az előirt bélyegzessel (17. §.) ellátott felnőtt jószágot a községi nyilvános csordába és 3 drb tenyészkocztát a nyilvános kondába a közlegelőn való legelés végett beadni.

b) *Különleges legeltetési jog.* Minden Feketehalomban földadót fizető feketehalmi polgár jogosult az előző pontban megszabott általános legeltetési jogon kívül a legeltetési jogkulcson alapuló (4. §.) s az előirt bélyegzessel ellátott jószágmenyiséget előzetes bejelentés (6. §.) és a legelőbér s természetbeni munka teljesítése mellett a nyilvános csordába a közlegelőn való legeltetés végett beadni.

c) *A legeltetési jog átruházása.* Az általános legeltetési jog másra át nem ruházható.

A különleges legeltetési jog előzetes bejelentés (6. §.) esetén más feketehalmi lakosra átruházható, de ez esetben a legelőbér és természetbeni munka teljesítéséért mindig a legeltetési jogot bérbeadó felelős.

4. §. *Legeltetési jogkulcs.* Lásd az 1. számú kimutatást.

5. §. *Legelőbér.* A legelőbér a jószágtulajdonosoknak a közlegelő használatáért való ellenszolgáltatását képezi, melynek nagyságát az évi költségvetés és munkatervezet alapján (21., 22. §.) minden évre előre a községi képviselőtestület állapítja meg.

A legelőbér áll:

a) *kézpénzfizetésből*, mely az évi költségvetésbe felvett s a legelőgazdaság vezetésével s kezelésével, a közlegelők művelésével, jókarbantartásával összefüggő évi költségek és befektetések fedezésére szolgál és

b) *természetbeni munkateljesítményből*, amely az évi munkatervezetbe felvett s a legelőterületek megműveléséhez, jókarbáhozatalához és tartásához szükséges kézi és igaerő fedezésére szolgál.

A kézpénzteljesítmény évente 2 részletben (június 10—25-ig és október 1—30-ig) fizetendő, míg a természetbeni munka esetéről-esetire történő közhírré tétel szerint teljesítendő.

1. számú kimutatás a 4. §-hoz. „Legeltetési jogkules“.

Osztály	A földadónak nagysága		Feljogosít a közlegelőre hajtani		M e g j e g y z é s
	koronától	koronáig	felőtt	növendék	
			jószágot		
1	0·5	1	—	1	<p>1. Családapák vagy gyámok kiskorú gyermekeik vagy gyámoltjaik földadóját, amennyiben azok önálló háztartást nem vezetnek, saját földadójukhoz számíthatják.</p> <p>2. Egy felnőtt jószág egyenlőnek vétetik két növendékjószággal. Igavonójószág, tekintettel a rövid — 45 napi — legeltetési időtartamra, egy növendék jószággal vétetik egyenlőnek.</p> <p>3. Növendékjószágnak azon fehér és tarka szarvasmarha tekintetik, amely a legelőn az első nyarat tölti, de a 20 hónapos kort túl nem lépte, — bivalyoknál, amelyek a 3 éves kort meg nem haladták és legfeljebb két nyarat töltöttek a legelőn, — lovaknál, amelyek a 30 hónapos kort át nem lépték és legfeljebb két nyarat töltöttek a legelőn.</p> <p>Vitás kérdésekben a községi előljáráóság dönt.</p>
2	1·01	2	1	—	
3	2·01	4	1	1	
4	4·01	6	2	—	
5	6·01	8	2	1	
6	8·01	10	3	—	
7	10·01	13	3	1	
8	13·01	16	4	—	
9	16·01	20	4	1	
10	20·01	24	5	—	
11	24·01	28	5	1	
12	28·01	32	6	—	
13	32·01	37	6	1	
14	37·01	42	7	—	
15	42·01	48	7	1	
16	48·01	54	8	—	
17	54·01	60	8	1	
18	60·01	68	9	—	
19	68·01	76	9	1	
20	76·01	84	10	—	
21	84·01	92	10	1	
22	92·01	100	11	—	

Minden további 3 koronánkénti emelkedése a földadónak a kihajtani jogosult állatállományt egy-egy növendékjószággal emeli.

A legeltetési időszak alatt elhullott jószág után pénzfizetés nem jár. Tenyészkoczákat után természetbeni munka nem teljesítendő. Községi hivatalnokok és szolgák a természetbeni munka alól fel vannak mentve.

Azon feketehalmi polgárok és polgárnők, akik a folyó évben

a 60-ik életévet betöltik, két felnőtt jószág után természetbeni munkát nem teljesítenek.

A természetbeni munkának pénzzel való megváltása megengedettik.

A megváltási egységárat a képviselőtestület évenként előre szabja meg.

Hátralékokat végrehajtás után hajtanak be.

6. §. *A legelőre hajtani szándékolt jószág bejelentése.* A 3. §. a) és b) pontja alatt jelzett legeltetési jogbirtokosok kötelesek a legelőre kihajtani szándékolt és az előirt bélyegzéssel ellátott jószágait, a kihajtás kezdete előtt a házról-házra járó jószág-felvételi bizottságnak (15. §. f) bejelenteni, amikor is, a különleges legeltetési jognak esetleges átruházása is bejelentendő.

Minden a legeltetési időszak alatt előforduló változás a keresztülvitel előtt a legelőgazdaság kezelőjénél (15. §. c) valamint a szomszédatyánál (15. §. g) bejelentendő. (Lásd még az 1894. évi törvénycikk II. fejezetének 23. §. 2. pontját.)

II. Fejezet.

7. §. *A csordák és apaállatok.* A legelőre járó állatok a következő csordákba oszthatnak:

1. Fehér- és tarkatehén csorda; a) tejelő, b) üszők.
2. Bivalytehén csorda; a) tejelő, b) üszők.
3. Pinzgauai tenyészbörju csorda.
4. Vegyes börju csorda.
5. 2 éves ökörbörju (tinó) csorda.
6. Szopós kanczák és csikók.
7. Igavonó jószág.
8. Disznó-konda.

A 2. §. alatt felsorolt községi közlegelőkön a legeltetés csak a felsorolt csordákba beosztott jószágokkal gyakorolható. A juhokkal és kecskékkal való legeltetés ezeken a területeken tilos.

A zuglegeltetésre nézve lásd a 12. §-t.

Az apaállatok — a mének kivételével — a legeltetési idő alatt a csordákkal együtt járnak ki s a fedezés ez idő alatt a szabadban, téli hónapokban az előirt fedezettési órákban kézből történik.

A csordákat a jószágfelvételi bizottság (15. §. f) által felvett

jószágállomány-kimutatás alapján és a legelőgazdaság vezetőjének (15. §. c), valamint a legelőgazdaság vezetését ellenőrző bizottság (14. §.) véleményének meghallgatásával a községi előljáróság alakítja, amidőn is szabályul tekintendő, hogy az egy csordába besorozott állatok száma a 400 darabot lehetőleg túl ne haladja (1894. évi törvényczikk 22. §-a).

8. §. *Legelőhozam és legelőszükséglet.* A közlegelők helyes beosztása és a legelő tulterhelésének elkerülése végett okvetlenül szükséges az egyes legelőrészletek hozamát (marha birását), valamint az egyes csordák legelőszükségletét kiszámítani (a kiszámítás legelőnapokban történik; a jószágállomány nagyságát a 3. §. a) és b) pontjaiban felsorolt jogok adják. Az apaállatok számításba nem vétettek).

A sertéskonda s annak inkább mozgás és párosodás céljaira szolgáló legelője (3084—3085. tkv. sz., 2937—2940. helyrajzi sz., 7·22 k. h.) a hozam és szükséglet számításánál tekintetbe nem vétetett.

a) A legelők hozamát a 2-ik számú kimutatás,*) míg

b) a legelőszükségletet a 3-ik számú kimutatás tünteti fel.

Az egyes csordák legelőszükségletének kiszámítása végett első sorban is az egyes csordák — felnőtt jószág szerinti — darabszáma határoztatik meg. Az eddigi tapasztalat alapján az egyes csordák az összes állomány következő százalékait képezik:

1. Fehér és tarka tehének csordája ... .. 23·—⁰/₁₀₀
2. Fehér és tarka üszők   "   ... .. 9·—⁰/₁₀₀
3. Bivalytehének   "   ... .. 18·—⁰/₁₀₀

2. számú kimutatás. „A legelők hozama“.

A l e g e l ő r é s z l e t				
megnevezése		területe	kat. holdan- kint eltart 170 napi le- gelőidő alatt felnőtt jó- szágot	összes hozama
térkép	helyrajzi			
száma		k. hold		legelő nap
Összesen		4435·65	—	590647

*) Elegendőnek láttuk a részletes kimutatás helyett csupán annak alak berendezését és a végösszeget kiténtetni.

3. számú kimutatás. „Legelő szükséglet“.

A jogosultság alapszik					A felnőtt jószágek fő- összege	Szükség- let	Megjegyzés
a különleges legel- tetési jogon			az általános legeltetési jogon				
s a legeltetési jog- kulcs szerint van			s a tapaszt- alat szerint van				
osz- tály	jog- bir- tokos	fel- nőtt jóság	jog- bir- tokos	fel- nőtt jóság	darab	legelőnap	
1	110	55	—	—	55	} 526575 24570	A legelőszükséglet 3097·5 felnőtt jó- szágra 170 napig tartó legelőidény- nyel és 546 ígásjószágra 45 napig tartó le- gelőidénynyel szá- mított ki.
2	127	127	—	—	127		
3	134	201	—	—	201		
4	98	196	—	—	196		
5	65	162·5	—	—	162·5		
6	73	219	—	—	219		
7	66	231	—	—	231		
8	59	236	—	—	236		
9	56	252	—	—	252		
10	44	220	—	—	220		
11	23	124·5	—	—	124·5		
12	29	174	—	—	174		
13	24	156	—	—	156		
14	16	112	—	—	112		
15	14	105	—	—	105		
16	8	64	—	—	64		
17	9	76·5	—	—	76·5		
18	9	81	—	—	81		
19	3	28·5	—	—	28·5		
20	3	30	—	—	30		
21	3	31·5	—	—	31·5		
22	1	11	—	—	11		
23	—	—	750	750	750		
	974	2893·5	750	750	3643·5	—	

4. Bivalyűszők csordája --- --- --- 9—0/0

5. Pinzgauai tenyészborkuk „ --- --- --- 0·750/0

6. Vegyes borjúk	csordája	--- --- ---	11·25 ⁰ / ₀
7. 2 éves ökörborjúk	"	--- --- ---	9·— ⁰ / ₀
8. Szopóskanczák és csikók		--- --- ---	5·— ⁰ / ₀
9. Igás jószág		--- --- ---	15·— ⁰ / ₀

Illymódon az egyes csordák darabszáma lesz:

4. számú kimutatás.

Tétel	A csorda megnevezése	A legelő-idény tartama	A felnőtt jószág	Legelő szükséglet
		nap	darab száma	legelő nap
1	Fehér és tarka tehenek	170	840	142800
2	" " üszők	170	328	55760
3	Bivalytehenek	170	655	111350
4	" üszők	170	328	55760
5	Pinzgaui tenyészborjúk	170	27	4590
6	Vegyes borjúk	170	409·5	69615
7	2 éves ökörborjúk	170	328	55760
8	Szopós kanczák és csikók	170	182	30940
9	Igásjószág	45	546	24570

c) *A legelőhozam és szükséglet egybevetése.* A legelő hozamának 590.647 legelőnap és a jószágállomány legelőszükségletének 551.145 legelőnap egybevetése 39.502 legelőnapnyi felesleget eredményez, mely az egyes csordákra — az igavonó állatokat kivéve — aránylagosan felosztatik és pótlékul szolgál az egyes legelőrészeket kedvezőtlen időjárás folytán beálló lóhozam csökkenése esetén.

Az egyes csordák helyesbitett legelőszükséglete ez alapon kiszámíttatik.

9. §. *A legelő beosztása.* A legelő beosztása — különös tekintettel a legelőjószágokra, távolságra, marhahajtó utakra, itató- és éjjelező helyekre stb. — a kimutatott legelőhozam és szükséglet alapján történik és kimutatásba foglalatik. (A kimutatást nagy terjedelme miatt nem közölhettük.)

10. §. Az egyes csordák legelőinek beosztása legelőtagokba szintén kimutatásba van foglalva.

5. számú kimutatás.

„Az egyes csordák legelőinek beosztása legelőtagokba“.

Tétel	A csordák megnevezése	I-ső legelőtag		II-ik legelőtag		III-ik legelőtag		IV-ik legelőtag		A legelőnapok összege
		a legelőrészek megnevezése	hozama legelőnapokban	a legelőrészek megnevezése	hozama legelőnapokban	a legelőrészek megnevezése	hozama legelőnapokban	a legelőrészek megnevezése	hozama legelőnapokban	

11. §. A legeltetés sorrendjére vonatkozó kimutatás feltünteti hogy az egyes csordák a nekik kiosztott egyes tagokat mily időközben váltogatva használják.

12. §. A zuglegeltetésről. A zuglegeltetés csak azon legelőrészteken van megengedve, amelyek csordák által nem járhatók és itt is csak azon feketehalmi polgároknak, kiknek lakása, illetve birtoka az ily területekkel közvetlenül szomszédos.

Eszerint zuglegeltetésre jogosultak:

- A községen kívül lakó erdőőrök,
- azok a méhkert tulajdonosok, kik a „Schönberg“, „Kirchenwald“ és „Oberwald“ közvetlen szomszédságában laknak.

A legeltetési jog és jogosultság, bejelentés, legelőbér stb.-re fennebb elmondottak itt is teljes érvényben maradnak.

Zuglegeltetést bárki is csak a saját tulajdonát képező jószágával gyakorolhat. Kivételt képeznek béna állatok, melyek előzetes bejelentés esetén s állatorvosi bizonyítvány alapján a zuglegeltetésre jogosultak jószágai közé beadhatók.

III. Fejezet.

A legelőgazdaságban működő közegek.

Ezek: 1. Rendelkezők; 2. ellenőrködők; 3. kezelők; 4. szolgálószemélyzet.

13. §. Rendelkező közegek. A rendelkező közeg a legelőgazdaságban a községi képviselőtestület. Ennek hatáskörét képezi:

1. A rendelkezési jog gyakorlása a közlegelők használatát, miveltését és kezelését illetőleg ezen szabályzat 1. §-a értelmében.

2. Az évi költségvetés és munkatervezet tárgyalása és jóváhagyása (21., 22. §.). Az évi számadások felülvizsgálása és a pénztári maradvány feletti rendelkezés.

3. A legelőbérek és a természetbeni munka megváltásánál alkalmazandó egységárak megállapítása.

4. Az ellenőrző bizottság és kezelő személyzet választása.

5. A szükséges apaállatok vételének, eladásának elrendelése.

6. Ezen szabályzat módosítását illető határozathozatal.

14. §. Ellenőrző közeg. Az ellenőrző közeg a legelőgazdaságban 3 rendes és 2 póttagból álló bizottság, mely a községi képviselő testület által, a községi hivatalt nem viselő képviselőtestületi tagok közül, 3—3 évi időtartamra választatik.

A bizottság elnökét és jegyzőjét saját kebeléből választja.

(Az erdőbirtokhoz tartozó legelőket érintő ügyekben a községi erdőgondnok ezen bizottságnak hivatalból tagja.)

Az ellenőrző bizottság hatásköre és kötelessége:

1. Havonként legalább egyszeri megtekintése minden legelőrészletnek és csordának (apaállatoknak), mely alkalommal a pásztoroknak és az apaállatok gondozójának ellenőrzőkönyvecskéje láttamozandó.

2. A könyvvitel felülvizsgálása évente kétszer.

3. Az évi költségvetés és munkatervezet összeállításánál való közreműködés.

4. A legelők feljavítását célzó indítványoknak a községi képviselőtestület elé való terjesztése.

Az ellenőrködő bizottság üléseiről jegyzőkönyvet vezet, mely a legközelebbi képviselő-ülésten felolvasandó.

Határozatok szótöbbséggel hozatnak.

A bizottság tagjai kiszállás alkalmával a községi előfogaton kívül személyenként 3 korona napidíjat kapnak, mely bélyeges s a községi bíró által utalványozott nyugta ellenében a legelőgazdaság pénztárából fizettetik ki.

15. §. Kezelő közegek. A kezelő személyzet:

a) a községi előljáróság;

b) a községi állatorvos;

c) a legelőgazdaság vezetője (közs. albiró);
 d) a legelőgazdaság pénztárnoka (közs. esküdt);
 e) a természetbeni munkateljesítmény nyilvántartása (közs. közgyám);

f) a jószágfelvételi és becslő bizottság;

g) a munkafelügyelők (esküdtek és szomszédatyák);

a) *A községi előljáróság kötelessége:*

1. A közlegelőgazdaságra vonatkozó képviselő testületi határozatok, valamint az évi költségvetés és munkatervezet keresztülvitelének kellő időben való elrendelése, valamint gondoskodás arra nézve, hogy a többi kezelő közegek és a szolgaszemélyzet szolgálati szabályzataik rendelkezéseit betartsák.

2. A könyvvitel helyes vezetésének ellenőrzése.

3. Az évi költségvetés és munkatervezet összeállításánál való közreműködés s annak minden év január 31-ig a községi képviselőtestület elé való terjesztése.

4. Sürgős esetekben, kezelési ügyekben való határozathozatal, amennyiben azok az erre hivatott kezelő közegek hatáskörét túlhaladnák. Ezen határozatok utólagos jóváhagyás végett a képviselőtestület elé terjesztendők.

5. A legelőgazdaság vezetőjének a gazdaságra vonatkozó indítványait az előljáróság véleményezi és a képviselőtestület elé terjeszti.

6. A csordák képzésére vonatkozó határozathozatal a legelőgazdaság vezetőjének véleménye alapján.

7. A szolgaszemélyzet felfogadása (elbocsátás) s e ténynek tudomásvétel végett a községi képviselőtestület elé való terjesztése.

A községi előljáróság tagjainak — a legelőgazdaság vezetőjének kivételével — amennyiben az előljáróság őket a legelők megtekintése végett kiküldi, a községi előfogaton kívül személyenként 3 korona napidíj jár, mely bélyeges s a községi bíró által utalványozott nyugta ellenében a legelőgazdaság pénztárából fizettetik ki.

b) *A községi állatorvos kötelességei* a vonatkozó szolgálati szabályzatban vannak megállapítva s itt csak annyi jegyeztetik még meg, hogy minden legelőrészetet és csordát a legelőgazdaság vezetőjének jelenlétében havonként, az apaállatokat hetenként megtekinteni köteles.

A legeltetési idény alatt a legeltetésre bejelentett jószág megbecslését azon községi esküdttel együtt eszközli, kinek negyedében a bejelentő lakik.

c) A *legelőgazdaság vezetőjének* (közs. albirónak) *kötelessége* elsősorban is a községi albiróra vonatkozó szolgálati szabályzatban II.) alatt felsorolt teendők teljesítése, másodsorban jelen szabályzat rendelkezéseinek, valamint az alábbi kötelmek betartására terjed ki:

1. Az évi költségvetés tervezetének a pénztárnokkal, az évi munkatervezetnek pedig a munkanyilvántartóval, valamint a községi előljáróság és ellenőrködő bizottság közreműködésével való összeállítása; annak a hozott határozatok értelmében való kidolgozása és minden év január 15-ig a közs. előljáróság útján a képviselő testület elé való terjesztése.

2. A jószágnyilvántartási könyvnek a jószágfelvételi bizottság által gyűjtött adatok alapján való felfektetése, vezetése s minden időközi változás nyilvántartása.

3. A felveendő szolgaszemélyzetre és csordák képzésére vonatkozó indítványoknak minden év január 15-ig a községi előljáróság elé terjesztése.

4. A jószágbecslési könyveknek megőrzése.

5. A szolgaszemélyzetnek és béreinek nyilvántartása.

6. Az apaállatok nyilvántartási könyvének vezetése. Azok beszerzésére (kiselejtezésére) vonatkozó indítványok megtétele.

7. A legelőfeljavításra vonatkozó indítványok megszerkesztése s azoknak a közs. előljáróság útján minden év december 1-ig a közs. képviselőtestület elé való terjesztése.

8. A pénztárnoknak és a munkanyilvántartónak szükség esetén való helyettesítése.

A legelőgazdaság vezetője fenti teendőinek pontos végzéséért 200 korona évi díjazást kap, amely bélyeges s a közs. bíró által utalványozott nyugta ellenében évente két részletben a legelő-pénztárból fizetetik.

d) A *legelőgazdaság pénztárnokának* (közs. esküdt) *kötelessége*:

1. A főkönyv és pénztári napló felfektetése és vezetése.

2. A legelőbérek, munkamegváltási és esetleg büntetési pénzek kellő időben való beszedése és helyes elkönyvelése.

3. Az évi költségvetésen alapuló bevételek beszedése és a kiadásoknak kifizetése vagyoni felelőség mellett.

4. Az évi költségvetési tervezetnek a legelőgazdaság vezetőjével való összeállítása, a kellően okmányolt évi számadások elkészítése s ez utóbbinak minden év január 15-ig a közs. előljáráshoz való betérjesztése.

5. A legelőgazdaság vezetőjének és a munkanyilvántartónak szükség esetén való helyettesítése.

A pénztárnok évenként 100 korona díjazást kap, mely bélyeges és a közs. bíró által utalványozott nyugta ellenében két részletben a legelőpénztárból fizettetik ki.

e) *A természetben teljesítendő munka* nyilvántartójának (közgyám) kötelességét képezi:

1. A munkanyilvántartási könyvnek a munkatervezet alapján való felfektetése és vezetése.

2. A munka teljesítésére, illetőleg a munkaerő kivonulására vonatkozó rendelkezéseknek — legalább 24 órával előbb — a községi esküdtekkel való közlése. A szomszédságok és a munkaerővel kivonuló esküdtek sorrendjének megállapítása.

3. A munkához való ki- és bevonulás idejének, a munkaidőnek, rendnek és fegyelemnek időszaki ellenőrzése.

4. A munkatervezetnek a legelőgazdaság vezetőjével való összeállítása.

5. Az év folyamán teljesített munkának, valamint a munkamegváltás címén befolyt pénzeknek kimutatásba foglalása s annak minden év január 15-ig a községi előljáráshoz való betérjesztése. Hátraléki kimutatás elkészítése.

6. A legelőgazdaság vezetőjének és a pénztárnoknak szükség esetén való helyettesítése.

A munkanyilvántartó évente 100 korona díjazást kap, amely évenként két részletben (VII. 1. és XII. 31.) bélyeges s a községi bíró által utalványozott nyugta ellenében a legelőpénztárból fizettetik ki.

f) *A jószágfelvételi és becselő bizottság.* A bizottság két, a képviselőtestület által 3—3 évi időtartamra választott tagból és egy községi esküdtből áll. (Az ellenőrködő bizottság tagjai ezen

bizottságba is beválaszthatók.) A bizottságban mindig az az esküdt vesz részt, akinek negyedében a felvétel, illetve becslés történik.

A bizottság kötelességét képezi:

1. A legelőre kihajtásra kerülő jószágnak a legelőidény kezdete előtt házról-házra történő felvétele. A felvételi adatoknak a nyilvántartási könyvekbe való bejegyzése s a legeltetési jog esetleges átruházásának előjegyzése.

2. A felvett jószágnak a pásztorok számadása alá helyezése, illetőleg adása.

3. A felvett jószágnak lelkiismeretes felbecslése, a becsértéknek a becslési könyvekbe való bevezetése.

4. Az állatok bélyegzésének ellenőrzése.

5. A felvételnek és becslésnek minden év május 5-ig való befejezése, majd a vonatkozó könyveknek átadása a legelőgazdaság vezetőjének. (A legelőidény folyamán kihajtásra kerülő jószág felbecslését illetőleg 1. 15. §. b) pontját.)

A jószágfelvételi és becsló bizottság tagjai működésük tartamára személyenkint 3 korona napidíjat kapnak, amely bélyeges s a községi bíró által utalványozott nyugta alapján a legelő pénztárból fizettetik ki.

g) *A természetbeni munka teljesítését felügyelő személyzet áll* a községi esküdtekből és szomszédatyákból. (A község 5 negyedre, minden negyed — az 5-ik kivételével, amely két szomszédságból áll — 4—4 szomszédságra van beosztva. A negyedek élén a községi lakosok által választott községi esküdt, a szomszédságok élén a saját kebelükből választott szomszédatyá áll.)

A községi esküdtek kötelessége:

1. A 15. §. f) pontjában az esküdtekre vonatkozó rendelkezések teljesítése.

2. A munkanyilvántartó által megszabott sorrend szerint a legelőgazdaságban teljesítendő összes kézi- és igaerővel végzett munkálatok felügyelete. Ezen felügyelet kiterjed a munkaerő pontos ki- és bevonulására, valamint a rend és fegyelem betartására. (A nyári hónapokban kivonulás reggel 6 órakor, bevonulás este 7 órakor; az őszi és tavaszi hónapokban kivonulás reggel 7 órakor, bevonulás este 5 órakor; a téli hónapokban kivonulás reggel

$\frac{1}{2}$ 8 óraker, bevonulás este 4 óraker. 15 éven aluli fiuk, mint munkások el nem fogadhatók.)

3. Az egyes jószágtulajdonosok által teljesített természetbeni munkák nyilvántartása s a napi teljesítménynek a szomszédatyák ellenőrző könyvecskéjébe való bevezetése.

4. A szabadlegelőn történő munkálatoknál a legelőgazdaság vezetőjének, az erdei legelőn történő munkálatoknál a községi erdőgondnok utasításának pontos betartása.

A szomszédatyák. Az egyes szomszédásokok által végzendő munkálatoknál a közvetlen munkafelügyelők; kötelességüket képezi:

1. Saját szomszédásúknak a munka helyére való ki- és bevezetése; a rend és fegyelem fenntartása.

2. A legelőgazdaság vezetője és esküdtek utasításainak betartása.

3. A dolgozó egyének s a teljesített munkának névszerinti nyilvántartása.

4. A saját szomszédásúban lakó minden egyén jószágállományának, valamint az ezután teljesítendő, illetve már teljesített munka nyilvántartása.

(Az egyesek jószágállományára és a teljesítendő munkára vonatkozó adatokat a szomszédatyá a munkanyilvántartótól nyeri.)

A szomszédatyák teendőik ellátásáért évenként és személyenként 10 korona díjazást kapnak, amely minden év utolsó napján, a községi bíró által utalványozott nyugta ellenében, a legelőpénztárból fizettetik ki.

16. §. Szolgaszemélyzet. A szolgaszemélyzet áll a pásztorokból, csikósokból, kondásokból és az apaállatok gondozójából.

A szolgaszemélyzet kötelességei a vonatkozó szolgálati szerződésekben vannak előírva, mi mellett a „Pásztorokról“ kiadott 28760/898. számú alispáni rendelet rendelkezései is helyes érvényben maradnak.

A szolgaszemélyzet felesketését illetőleg a 48.000/1894. számú miniszteri rendelet mérvadó.

17. §. Kezelési, legelőápolási és állategészségügyi teendők: A kezelési teendők időszerinti sorrendben a következők: 1. Az évi költségvetés elkészítése. 2. Az évi munkatervezet elkészítése.

3. A legelőgazdaságban szükséges könyvek felfektetése. 4. A szolgálószemélyzet felfogadása. 5. Az apaállatok kiselejtezése, beszerzése. 6. A marhahajtóutak, itatók, kosarak, korlátok, sövények kijavítása (létesítése). 7. A kihajtásra kerülő jószág felvétele, felbecslése és a pásztoroknak való átadása. 8. A csordák képzése s az apaállatoknak az egyes csordákhoz való beosztása. 9. A legelőrészleteknek s tagoknak a pásztorok jelenlétében való kitűzése és megjelölése. 10. A legelőidény kezdetének, vagyis a kihajtásnak kellő időben való közhirrre tétele. 11. A kihajtás első napjaiban szükséges kiegészítő személyzet felfogadása. 12. Az összes nyilvántartási könyvek felfektetése. 13. Az előirt természetbeni munkák első részletének végzése. 14. A csordák és pásztorok, valamint apaállatok feletti állandó felügyelet. 15. A legelőbér I-ső részletének beszédése. 16. A legelőbér II. részletének beszédése. 17. Az előirt természetbeni munkák második részletének végzése. 18. Kellő közhirrététel után a csordák bevonása. 19. Az itatók üzemen kívül való helyezése; kosarak, korlátok leszerelése, marhahajtóutak és sövények (élősövény) kijavítása. 20. Leszámolás a szolgálószeméllyel. 21. Leszámolás a jószágtulajdonosokkal. 22. Az összes könyvek lezárása és az évi számadások elkészítése.

Magyarázat (az előbbi 1—22. pontozhoz).

Ad 1. Lásd a 21. §-t.

Ad 2. Lásd a 22. §-t.

Ad 3. Lásd a 20. §-t.

Ad 4. A felfogadást a községi előljáróság eszközli. A pásztorok, csikósok és kondások minden év január végéig, az apaállatok gondozója azonban már az előző év végéig felfogadandó.

Ad 5. A legelőgazdaság vezetője gondoskodni tartozik, hogy a szükséges apaállatok kellő időben beszereztesse.

Eczélből az apaállatok kiselejtezésére s illetve vételére vonatkozó s a községi állatorvossal egyetértőleg szerkesztett indítványát minden év december 31-ig a képviselőtestület elé terjeszteni tartozik.

Az állomány márczius 31-ig kiegészítendő, hogy az ujonnan beszerzett apaállatok a legelőidény kezdetéig új helyüket kellően megszokhassák.

Megjegyeztetik, hogy a járási állattenyésztési bizottság véle-

ménye az apaállatok beszerzésére vonatkozólag mindenkor figyelembe veendő.

Az apaállatok vételét egy, a községi képviselő testület által választott bizottság eszközli, melynek a legelőgazdaság vezetője és a községi állatorvos hivatalból tagja.

Ezen bizottság utiköltségét a képviselőtestület esetről-esetre határozza meg.

Ad 6. A munkatervezet alapján előirt s a legeltetéssel összefüggő munkálatok idejekorán eszközözendők. Korlátok, kerítések, kosarak, amennyiben azok nagysága a rendelkezésre álló munkaerővel arányban állanak, a már április 1-én szolgálatba lépő pásztorokkal, ellenkező esetben — miként az itatók berendezésénél — részben a pásztorokkal, részben a jószágtulajdonosokkal készítenődök el; a marhahajtóutak jókarban tartása a jószágtartó gazdák feladata.

Mindezen munkálatok vezetése a legelőgazdaság vezetőjének feladata, ki is azokat úgy kell hogy intézze, miszerint a jószágkihajtásig minden teljesen rendben legyen.

Ad 7. A jószágfelvételt és becslést az erre hivatott bizottság eszközli s ugyanakkor a felvett jószágot a szintén jelenlévő pásztorok számadása alá adja.

(Minden csordától egy, a többi pásztor által választott, pásztor jelen lenni tartozik.)

A felbecslés a felvétellel egyidejűleg történik s a becstérték a jószág jellemző ismertető jeleinek megjelölésével a helyszínen a becslési nyilvántartásba bevezetendő, mit a jószágtulajdonos is aláírni tartozik. Biztosított állatok becslése szükségtelen s az állatbiztosító-társaság által megállapított becstérték változatlanul elfogadandó.

Az állatok előirt bélyegzése megkövetelendő. Szarvasmarhánál a szarvon a jószágtulajdonos házszáma égetendő be.

Lovaknál a bélyegzési jel: 8. Növendékjószág jelzése a nyakon kellően megerősített lánczon függő s a fenti jelzéssel ellátott fatáblával is történhetik.

Ad 8. A legelőgazdaság vezetője indítványát legjobb belátása és tapasztalata alapján minden év április 30-ig a községi előjáróság elé terjeszti. A 7. §. c) pont alatt mondottak itt újól

említettnek. Szabályul tekintendő, hogy egy pinzgauai és bivalybikára 70 darabnál több tehén és egy kancza 30 koczánál több ne essék.

Ad 9. A legelőrészletek (tagok) megjelölését a legelőgazdaság vezetője a pásztorok jelenlétében eszközli. A jelölés a föld felett 2 méternyire kiálló s tövissodronynyal körülfont tölgyfaoszlopokkal történik, melyeken — csordalegelő részlet határoknál — fehér, taghatároknál vörös táblák helyezendők el.

Ad 10. A legelőidény május 5-én kezdődik és november 3-án ér véget. Ugy a kezdet, mint a vég 24 órával előbb házról-házra kihirdetendő.

Ad 11. Tekintettel a kihajtástól elszokott állatokra, a kihajtás első napjaiban a pásztoroknak kiségitők bocsájtandók rendelkezésre. A csordák első kihajtásánál a főfelügyeletet a legelőgazdaság vezetője tartozik gyakorolni.

Ad 12. A gyűjtött adatok 8 napon belül elkönyvelendők.

Ad 13. A munkatervezet szerint a tavaszi hónapokra előirt munkálatok teljesítendők.

Ad 14. Az ellenőrködő bizottság, közs. állatorvos s a legelőgazdaság vezetője végzik ebbeli kötelességeiket.

Ad 15. Utólagos bejelentések a legelőgazdaság vezetője által azonnal könyvelendők. A helyesbitések alapján lesz a legelőbér 1-ső részlete beszedve.

Ad 16. A legelőgazdaság vezetője eszközli.

Ad 17. A munkanyilvántartó a pénztárnokkal együtt végzi,

Ad 18. Mint a 21-ik pontnál.

Legelőápolási teendők.

a) A szabad legelőn.

A legelőidény megnyilta előtt: 1. Mocsaras helyekről a víz levezetése és mélyedések (gödrök) kitöltése. 2. Tövisbokrok és cserjék irtása. 3. A legelő boronálása és a vakondturások elegygetése. 4. Elkopott részletek fümaggal való bevetése és tilalom alá helyezése. 5. Mérges és káros növények irtása.

A legelőidény folyamán: 1. Mérges és káros növények irtása. 2. A legelő jószág után visszamaradt ganéjlepenyek széthuzása. 3. A tejelőjószágnak tartós szárazság vagy esőzés alatti hajtási módja.

A legelőidény befejeztével: 1. Tövisbokrok és cserjék irtása. 2. Az éjjelező helyeken gyűjtött és visszamaradt trágya széthordása és szétszórása. 3. Boronálás és a vakondturások elegyengetése. 4. A szükséghez képest árnytartófák ültetése.

b) A fás legelőkön.

A legeltetési idény előtt: 1. Tövisbokrok, cserjék, valamint a sűrű fiatalosoknak 0,5 záródásig való kivágása (árnytartófák-ültetése). 2. Mocsaras, gödrös helyekről a víz levezetése s a mélyedések kitöltése. 3. Elkopott területek fümaggal való bevetése és tilalom alá helyezése. 4. Vizmosások és földomlások megkötése. 5. Mérges és kártékony növények irtása.

A legeltetési idő alatt és után a fás legelőkön is ugyanazok az ápolási munkák merülnek fel, mint a szabad legelőnél.

A csordákkal járható erdősült területeken ugyanazok a munkálatok végzendők mint a fás legelőknél, csak hogy a trágya széthordása elmarad.

A legelőápolási teendők a legelő jókarba hozatalát, valamint feljavítását célozzák s így a legelőgazdaság egyik legfontosabb munkáját képezik, miért is szükségessé válik azokat részletesebben tárgyalni.

Ad 1. *Mocsaras és mélyedéses, gödrös helyekről a víz levezetése.* Ezen teendők egyrészt a területnek használhatóvá tételét, másrészt az ily nedves helyeken tenyésző károkozók és kártékony rovarok megsemmisítését eredményezik.

Nagyobbszabású vízlevezető munkák a kir. kulturmérnöki hivatal utasításai szerint, kisebbek, amennyiben azok a szomszédos birtokosok érdekeit nem érintik a közs. előljáróság utasításai szerint a jószágtulajdonosok, illetve a pásztorok által végezendők.

Kisebb mélyedések, gödrök földdel, kövekkel, galyakkal kitöltendők.

Ad 2. Bokrok, cserjék, tő és gyökérsarjak éles irtókapával, lehetőleg gyökerestől, de legalább is a föld szintjében vágandók ki.

A fás legelők fiatal állabjaiban a ritkítás a közs. erdőgondnokság által kijelölt részletekben éles fejszével történik oly módon, hogy azok tuskó hátrahagyása nélkül legyenek kivágva. Kivételt képez a nyirfa, amelynél 1 méter magas tuskónak meghagyása,

annak erős sarjadzási képességének elnyomása végett meg van engedve.

A kitermelt faanyag a község tulajdonát képezi. Az irtás és ritkítás lehetőleg a tavaszi és őszi hónapokban végzendő.

Ad 3. A legelők boronálása tavaszkor, amidőn a fű zöldülni kezd, azonnal végzendő (lehetőleg Laaken-féle boronával). A boronálással a mohréteg felszakittatik, a föld meglazittatik, a fütakaró elhalt részei kitépetnek s a fücsomók buja növéssre ingereltetnek. Az őszi boronálás hasonlóképpen a moha megsemmisítését, a trágyalepények szétdarabolását és szétoztását, a talaj fellazítását s így a csapadéknak a talajba való könnyebb behatolását eredményezi, mi mellett a friss vakondturások is elegyengettetnek. Régebbi vakondturások kapával egyengetendők el s az így keletkező kopaszfoltok még ősszel némi fűmaggal behintendők.

Ad 4. Amennyiben egyes nagyobb területeken a fütakaró akár a rossz talaj, kedvezőtlen fekvés vagy az időjárás, esetleg a kiméletlen legeltetés folytán elkopnék, ez a terület fűmaggal azonnal bevetendő s legalább 2 évre legeltetési tilalom alá helyezendő s amennyiben árnytartó fák ültetése szükséges volna, ez a fűmagvetéssel egyidejűleg eszközzendő. A tilalom alá helyezett terület bekerítendő és tilalmi táblával jelölendő.

Marhahajtóutak és az itatóhelyek közvetlen környéke elkopárosodott területnek nem tekinthető.

Ad 5. A befásítás a szabadlegelőkre annyiban vonatkozik, amennyiben erős agyagos talajok kiszáradása árnytartó fák ültetésével megakadályozható, a szelek szárító hatása szélernyők ültetése által enyhíthető, a legelőjóság az időjárás viszontagságai ellen némi menedéket nyer s a forró nyári hónapokban árnyékos helyekre talál.

Hogy a befásítás csoportosan, vagy egyenkint álló fákkal történjék, a helyi viszonyok s a beárnyékolás szándékolt mérve szabják meg. A fás legelőkön a fásítás mérvét és módját a vonatkozó erdőgazdasági üzemtervek írják elő.

A befásításnál elsősorban gyümölcsfák (nemes vagy vad), azután kőris, szil, juhar használandók fel. Tölgy, bükk, valamint a tülevelűek, tekintettel arra, hogy lehulló lombjuk a fűnövéssre kedvezőtlenebb hatással van, lehetőleg mellőzendők.

Ad 6. Szabálynak tekintendő, hogy az éjjelező helyeken (szinek, kosarak) a legelő jószág után visszamaradt és összegyűjtött trágya csakis a legelők trágyázására fordítható s így annak más célra (eladás) való fordítása, vagy értékesítése a legszigorubbantva van.

A legelők trágyázása, egyrészt a legelőn járó jószág által közvetlenül történik, amidőn is a pásztorok kötelesek legeltetés közben a ganéjlepenyeket, az e célból magukkal vitt kiskapával széthuzni, másodsorban közvetve az éjjelező helyekről nyert trágyának egy tervszerű szétszórása által.

Ad 7. Ez a munka a pásztorok által a legelőidény alatt a fennebb említett kiskapa segítségével teljesítendő. (L. 1894. évi XII. törvénycikk, VII. fej. 51. §.)

Ad 8. Ezen munkálatok a községi erdőgondnok utasításai szerint végzendők.

Ad 9. Tartós szárazság és forróság esetén a csordákkal lehetőleg árnyékosabb, vagy legalább is északi, nyugoti hajlású, mélyebben fekvő legelőrészetek járatandók s a déli fekvésű és könnyen kiszáradó talajjal bíró részetek kimérendők.

Nedves időben a magasabban fekvő s délibb hajlással bíró részetek legeltetendők. Tartós esőzés esetén a csordák bevonandók.

Száraz talajon a csorda összébb járjon, hogy a jószág nagy területet össze ne taposson, nedves talajon kiterjesztendő, hogy csapások ne keletkezzenek.

Az állategészségügyi teendők a legelőgazdaságban. Feloszlanak:

1. A legelőjószágnak ragályos betegségek elleni védelmére.
2. Az időjárás viszontagságai folytán előállható betegségek elleni védelemre.

Ad 1. A vonatkozó törvényes intézkedések (1894. évi XII. törvénycikk 23. §. stb.) mérvadóak.

Ad 2. A védelem az időjárás ellen védelmet nyújtó szinek felépítésében és tisztántartásában áll, másrészt a csordáknak tartós kedvezőtlen időjárás esetén való bevonásával érhető el.

Az állatok egészségére nem kevésbé fontosak azok az elvek, melyek a jószágnak a legeltetés tartama alatt való ápolására vonatkoznak.

Nevezetesen: 1. A csordáknak a legelőn, de főképp az itatókhoz s az itatóktól való lassu hajtása, terelése.

2. Az itatók (viz és vályuk) gondos tisztántartása és az itatóhelyek feltöltése (kavicsolása).

3. A legelő jószágának naponként többszöri itatása (nagy hőségben 2—3-szor naponta).

4. A jószágának árnyas helyeken való deleltetése.

5. Mocsaras helyeken való legeltetés elkerülése.

19. §. Könyvelési szabályok. A legelőgazdaságban a következő könyvek fektetendők fel:

1. Pénztári napló.

2. A jószágartató gazdák és az azok által fizetendő legelőbér főkönyve.

3. A felvett jószág nyilvántartási könyve.

4. A felbecsült jószág nyilvántartási könyve.

5. A természetben teljesítendő munkák nyilvántartási könyve.

6. Az egyes jószágtulajdonosok által teljesítendő és teljesített természetbeni munkák nyilvántartási könyvecskéje.

7. Nyugtakönyvecske a napi teljesített munkákról (munkaerőről)

8. A szolgaszemélyzet nyilvántartási könyve.

9. A szolgaszemélyzet ellenőrzési könyvecskéi.

10. Az apaállatok nyilvántartási könyve.

21. §. Az évi költségvetés 2 példányban szerkesztendő s abba a következő czimek veendőek fel:

a) Bevétel:

1. Legelőkézpénzbér.

2. A természetbeni munka megváltása.

3. Büntetéspénzek.

4. Különféle bevételek.

b) Kiadás:

1. Legelőhasznbér a községi majorsági pénztárnak.

2. Díjazások és napidíjak.

3. A szolgaszemélyzet bére.

4. Eszközök és szerszámok beszerzése.

5. Kerítések (anyag stb.).

6. Építkezések.

7. Törlesztések.

8. Biztosítások.

9. Különféle kiadások.

22. §. Az évi munkatervezet — az egyes részletmunkákhoz szükséges kézi és igaerő kitüntetésével — mindazon munkálatokat tartalmazza, amelyek a legelőidényt magábazáró évben a legelők jókarba hozatala, tartása és feljavítása érdekében teljesítendőek.

A munka módozatának, mérvének, helyének megállapítása, alapos helyszini szemlék alapján, az erre hivatott bizottság kötelességét képezi.

A munkatervezetnek a következő czimeket kell tartalmaznia (a legelőrészetek és tagok megjelölésével):

a) Rendelkezésre álló munkaerő:

1. Kézi napszám.

2. Igás napszám.

b) Végzendő munkálatok:

1. Irtás és ritkítás: *a)* a szabad legelőn; *b)* fás legelőn; *c)* csordákkal járható erdős területen.

2. Boronálás és egyengetés: *a)* a szabadlegelőn; *b)* fás legelőn.

3. Árnytartó fák ültetése és bekerítése: *a)* a szabadlegelőn; *b)* fás legelőn.

4. Marhahajtóutak kijavitása, itatók és itatóhelyek tesítése, rendbehozatala.

5. A gyűjtött trágya felosztása: *a)* a szabad legelőn; *b)* fás legelőn.

6. Különfélék (vizlecsapolás, földcsuszamlások megkötése, mérges növények irtása stb.).

A természetbeni munka megváltásából eredő pénzbevétel azon pénzes napszámok fedezésére fordítandó, amelyek speciális munkák teljesítésekor felmerülnek (kőműves, ács stb. napszámok).

23. §. *Büntető határozatok.* A büntetésekre vonatkozólag az 1894. évi XII. törvényczikk 94. §-ának 1. pontjának rendelkezései mérvadóak, amelyek szerint a legeltetésre vonatkozó kihágások 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethetőek.

24. §. *Véghatározat.* Ezen legeltetési szabályzat felsőbb jóváhagyás után lép életbe s csak felsőbb jóváhagyás mellett változtatható meg.

(Megjegyzés: A legelőszabályzat mellékletét képezi a legelőterületek átnézeti (a magasságot, talajminőséget, illetőleg a legelő

jóságát kitüntető) térképe, valamint a legelőbeosztást és a legeltetési sorrendet kitüntető térképek.

*

A fennebb közölt legeltetési szabályzat képezhetné véleményem szerint az ország összes közlegelőire kidolgozandó szabályzatok (legelőgazdasági üzemtervek) közös mintáját, miáltal e tekintetben bizonyos egyöntetűség lenne elérhető.

A legelők helyes kezelésére az e feletti felügyelet és ellenőrzés biztosítására, valamint az észszerű s a helyi viszonyoknak megfelelő legeltetési szabályzatok mikénti kidolgozására vonatkozó szerény javaslataimat előadva, értekezésem tárgyát tulajdonképpen kimerítettem. Kimerítettnek vélem, mert ismétlem, hogy az állattenyésztés fejlődésének elengedhetlen feltételét a közlegelők sürgős rendbehozatalában látom. Ezt vélem az első s legfontosabb lépésnek, mert, ha e kérdés meg van oldva, ha a kisbirtokos jószágát a jövőben buja legelőre hajtva, jószágának szemmel látható gyarapodását s így értékbeli növekvését napról-napra látja, ez a körülmény a jószágtenyésztési kedvet és az átteleltetési (téli takarmányozási) képesség fokozására irányuló törekvést, majd önként magával hozza. Az állattenyésztési kedv s a téli takarmányozási képesség fokozására vonatkozó törekvés az egyesnél individuális hajlam, mely semmiféle idegen beavatkozást meg nem tűr. Önkényt, természetszerűleg kell e hajlamoknak feltámadni, a legenyhébb nyomás nélkül kell, hogy az a kisgazda agyában, sokszor az öt ujjal végzett számművelet végrehajtása után, mint „hasznothajtó“ terv megszülessék s kivitelre kerüljön. S csak ha ez megtörtént, ha az állattenyésztés mennyiségi emelésére vonatkozó hajlam általánossá válik, akkor érkezett el nézetem szerint a pillanat a minőség emelésére.

Az állattenyésztés kvantitatív emelésétől csak ott várható eredmény, ahol a tenyésztő kisgazdának úgy a tenyésztésre, mint a takarmányozásra vonatkozó gazdasági ismeretei bizonyos fokot értek el, mert a jobb minőségű jószágok igényei nagyobbak, ellentálló képessége csekélyebb, mint a nemzedékeken át meghonosodott s a nyomorusághoz szokott állatoké, miért is ha a gazdasági értelemnek jelzett foka a kisgazdánál hiányzik, a kvantitatív

emelést célzó intézkedések kudarczczal végződnek, mely bizalmatlanságot szül minden felülről jövő intézkedés iránt.

Értekezésem befejezése előtt legyen szabad még hazánk számos községét érintő ahhoz a kérdéshez hozzászólni, hogy mily eljárás követtessék az oly községi közlegelők rendbehozatalánál, melyek csekély kiterjedésükfolytán a község jószágállományát meg nem bírják?

E kérdésre felelve két esetet kell megkülönböztetnünk, t. i.:

1. az illető község fölösleges legelőnek alkalmas erdőterülettel bír, vagy

2. az illető község közlegelője nem nagyobbítható.

Az első esetben, amidőn a község oly erdőbirtokkal rendelkezik, melynek tartamos évi fahozama a községbeli lakosság évi faszükségletét jelentékenyebben meghaladja, a földmivelésügyi miniszterium az utóbbi években sok jóindulatot tanusító engedélyező rendeletekkel erdősült területeknek legelőre való átalakítását megengedte s így ily módon a közlegelő nagyobbításával nemcsak a községen, hanem a kiscgazdák helyzetén rendkívül sokat segített.

Ezek a sok jóindulatról s méltányosságról tanuskodó engedélyek azonban az érdekelteknél sok helyt nem találtak oly fogadtatásra, mely méltán lett volna várható. A község, illetve az érdekelt jószág tartó kiscgazdák az engedély elnyerése után a legelőnek kihasított erdőterületnek rendbehozatalával nagyon is szívesen megfelelkeznek, vagy azt kedvező esetben is inkább az „ut videtur aliquid“ elve szerint végzik. Ennek okát egyrészt abban a körülményben vélem felfedezni, hogy a kiadott engedélyező rendeletek a terület mikénti rendbehozatalára vonatkozó intézkedéseket kellően nem állapítják meg, másrésztől ismét oly rendelkezéseket tartalmaznak, melyek a helyi viszonyoknak meg nem felelve, már eleve bizonyos — sokszor nem alaptalan — elkedvetlenedést váltanak ki.

Ily módon sokszor előáll az a helyzet, hogy egyes községek erdősült területeknek legelővé való átalakíthatására vonatkozó kérvényeik előterjesztésével s az engedélyek elnyerésével formális rekordot érnek el, míg ellenben a területek rendbehozatala tekintetében alig tesznek valamit, úgy hogy a cél elérve nincs,

a legelők minősége mitsem változott s csak az elhanyagolt állapotú közlegelők területe szaporodott.

E bajok orvoslására vonatkozólag legyen szabad a következő javaslatokat előadni:

a) Közlegelőknék az erdőbirtok rovására történő nagyobbitását kérvényező községek köteleztetnének kérvényükhöz arra nézve kötelező nyilatkozatot mellékelni, hogy hány év alatt fogják az elnyerendő területet rendbe hozni? Évenként mily pénzüsszeget, mennyi kézi és ígás napszámot hajlandók a rendbehozatalra fordítani?

b) Tekintetnék el a jövőben erdősült területeknek legelővé való átalakítása esetén a legelőerdőalaktól, ahol rendszeres fő- és előhasználati, felújítási és mellékhasználati tervek szerinti kezelés, a fahasználat és legeltetés, e két divergáló cél érdekeit kívánja, de nem képes szolgálni s fogadtatnék el a fás legelőalak, hol a fahasználat a jövőben csak a széldöntött s elkorhadt faegyedek kiszedésére, a felújítás csak a holdanként megszabandó mennyiségű fák ültetésére vonatkoznék, illetve az időközben elpusztult egyedek pótlására szorítkoznék.

Állapíttatnék meg a fás legelőalakra holdanként 20—40 fenn tartandó faegyed, melyeknek a területen való egyenletes vagy csoportonkénti elosztása a mindenkori helyiviszonyoktól tétetnék függővé, nevezetesen: a déli és nyugati (déleleti, délnyugati) hajlású, valamint sikterületeken, kivéve a szűk s mély völgyeket és szakadékokat, a fák egyenletesen osztatnának el, míg az északi és keleti (északkelet, északnyugat) hajlásokon a fák csoportosan volna ültetendőek, illetve — erdősült területről szólva — meghagyandók.

Megengedem, hogy a fák csoportos állásánál, hol facsoportok s tisztások ligetszerűen váltakoznak, a tisztásokon jobb és több fű terem, de viszont állítom azt is, hogy e tisztásokon — különösen a nyári forráság beálltával s főképpen a sik vagy déli és nyugati hajlású területeken — a fűhozam éppen akkor szűnik meg, midőn a legelőhiány általánossá válik, midőn a fűnöves már nem olyan élénk s ekkor a facsoportok alatt tenyésző fű e hiányt pótolni nem képes, annál is inkább, mert minősége silányabb s így a jobbhoz szokott jószág nem is igen szívesen eszi, mihez

járul majd az a körülmény is, hogy a legelőidény első részében jószág és pásztor a tisztás helyeket keresi fel s mire a jószág a facsoportok alatt növé fűre kell hogy szükségből tereltesék, az már nagyrészt megöregedett s részben meg is aszott.

Az egyenletes árnyékolás mellett a fűhozam minősége és nagysága talán csekélyebb, de a legelőidény folyamán meg lehetőszen egyenletes, mi mellett nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy a talaj jókarbantartása is sokkalta jobban van így biztosítva*).

Az északi és keleti (északkeleti, északnyugoti) hajlásokon a faegyedek csoportos ültetését, illetőleg meghagyását teljesen célszerűnek vélem.

c) Fáslegelők berendezésénél, ahol már kihasznált terület befásításáról van szó s ahol a talajminőség, fekvés és éghajlati viszonyok, de meg a község vagyoni viszonyai is megengedik, a fásítás gyümölcsfákkal lenne eszközzendő, melyek a területen egyenletesen elosztva, tövissodronynyal körülfont egyszerű kerítéssel vannak a legelőjószágtól megvédve, miként azt Feketehalom község „Kirchenwald“ nevű fáslegelőjén 75 kat. holdon keresztül is vittem (magastörzsű téli almafajok).

Tagadhatatlan az, hogy ily módon a fáslegelő berendezése kezdetben nagyobb kiadásokkal jár, de ha számításba vesszük az ültetett fának jövőbeni gyümölcs hozamát s annak értékét, másrésről azt a körülményt, hogy az esetben, ha az erdősítés erdei fákkal eszközöltetik — sorfák ültetése esetén — ezek is bekerítendő, csemeték ültetése esetén a terület legeltetési tilalom alá helyezendő, a pillanatnyi többkiadás szóba sem jöhet, főképpen akkor, ha a község vagyoni viszonyai azt megengedik. De nem hagyható említés nélkül az a tény is, hogy ily módon a gyümölcs-tenyésztés fontos kérdése is a megoldás felé közeledik, nemcsak közvetlen módon, vagyis némi indokolt kényszer hatása alatt, hanem közvetve is, mert a kiscgazdák látva a közlegelőn a gyümölcs-

*) Holdankint 20—40 törzs mellett a talaj jókarbantartása, akár egyenletes, akár csoportos az elosztás, csak kedvező talaj- és lejtviszonyok között tekinthető nézetünk szerint biztosítottak. Igaz, hogy csak ilyenek között indokolt a legelőalakítás, mégis a szükség elég gyakran arra utal, hogy kedvezőtlenebb viszonyok között is alakíttassanak legelők, amikor ez a törzsszám mint átlag is kevés. Szerk.

fák ültetésével elért sikert, kedvet kapnak saját birtokukon a gyümölcsfák ültetéséhez, miként ezt ismét Feketealom községben a példa világosan mutatja.

2. Az esetben, ha a község közlegelője felesleges erdőterületnek legelővé való engedélyezésével nem nagyobbítható, a területvásárlás szüksége lép előtérbe. Ebben az esetben azt javasolnám, hogy ily legelőterületnek alkalmas helyek vásárlására vonatkozó engedélyt a községek csak a megyei gazdasági felügyelők (esetleg miniszteri kiküldött) becslése és véleménye alapján s a rendbehozatalra vonatkozó fennebb említett kötelező nyilatkozat becsatolása mellett nyerjenek. (Méltányos esetben állami segély vagy kölcsön.)

A legkedvezőtlenebb esetben, ha a közlegelő vétel útján sem nagyobbítható, a meglévő területre kidolgozandó szabályzatban veendő fel azok a megszorítások, melyek mellett az állattenyésztés érdekei — legalább viszonylagosan — megóvatnak. Így nevezetesen a közlegelőn való járástól eltiltandók volnának — tekintet nélkül a fajra — az összes igavonó állatok s a legelőre csakis a tenyészállatok s azoknak nőnemű növendéke volna hajtható.

Eltiltandó volna továbbá az ily esetekben, a legelőidény kezdetekor, spekulatív céljokra vásárolt jószágoknak a legelőre hajtása is.

Tapasztalataimon nyugvó szerény nézeteimet nagy vonásokban előadva, értekezésemet azon óhajjal végzem be, vajha ez a közlegelő-rendezés fontos kérdésének megoldásához — ha csak némileg is — hozzájárulna!

FAKERESKEDELEM.

A fakereskedelem helyzetéről.

Irta: *Fodor Lipóti.*

Erdőgazdaság és fakereskedelem egymással oly szoros viszonyban van, hogy az egyiknek a boldogulása, a másiknak a felvirágzásától függ. Közgazdaságunk e két tényezője jóbanrosszban egyaránt osztozik, mert ha a fakereskedelem helyzete kedvező, akkor az erdőgazdaságra is jó idők járnak és viszont, ha a fakereskedelem válsággal küzd, annak a hatását az erdő-